

ЕКЗИСТЕНЦІЙНА СИТУАЦІЯ КЛІЄНТА ЯК ПІДМУРОК У ПРОВАДЖЕННІ ПСИХОСИНТЕЗУ

Єгор Кучеренко

кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології

Університет Григорія Сковороди в Переяславі

08408, Україна, м. Переяслав, вул. Сухомлинського, 30

yehor@kucherenko.in.ua, <https://orcid.org/0000-0002-7462-0638>

Галина Хомич

кандидат психологічних наук, професор,

завідувачка кафедри психології

Університет Григорія Сковороди в Переяславі

08408, Україна, м. Переяслав, вул. Сухомлинського, 30

ghpsua@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-8748-8165>

Анотація

У статті здійснено теоретико-методологічне дослідження проблеми екзистенційної ситуації клієнта в практиці психосинтезу. Встановлено, що екзистенціальна ситуація клієнта презентована в психосинтезі як процес структурування його життєвого досвіду внаслідок суб'єктно-орієнтованої психотерапевтичної співпраці. За одинадцятьма критеріями авторами запропоновано змістові компоненти екзистенційної ситуації, які виявляються та змінюються в процесі психотерапії. Наголошено, що в основі початкування психосинтезу лежить орієнтація клієнта на його свідоме Я, екзистенція якого постає завдяки розототожненню з будь-яким змістом свідомості. Особливе значення надається синтетичній функції свідомого Я як проєкції Вищого Я. Поняттям Вищого Я в психосинтезі описується проблема духовних запитів клієнта загалом та самореалізації зокрема. Зазначено, що в практиці психосинтезу робота фахівця вимагає систематичного самопсихосинтезу. Уточнено психологічний зміст явища подвійності як основного суб'єктивного чинника, що блокує співпрацю обох учасників психотерапії. Натомість фахівцю пропонується розвивати неподвійне ставлення як переважно особистісну, а не лише професійну властивість. Встановлено, що спеціальна методологія психосинтезу представлена чотирма його етапами, що відповідають завданням психотерапії. Зміна екзистенційних ситуацій клієнта відображається в свідомості клієнта як можливість змінити власну особистість, що базується на розототожненні та передбачає два рівні психосинтезу – особистісний та духовний. Духовний психосинтез проводиться на основі вивчення духовних переживань клієнта, з урахуванням кризових етапів його духовного розвитку та лише після досягнення ним особистісного психосинтезу. Констатовано, що в конкретній методології обох рівнів психосинтезу психотерапевту варто спиратись на вибір найбільш доцільних технік та прийомів з урахуванням актуальних запитів клієнта. Цей вибір органічно включається в екзистенційну ситуацію безпосередньої роботи з клієнтом «тут і зараз».

Ключові слова: екзистенційна ситуація, особистісний психосинтез, духовний психосинтез, розототожнення, свідоме Я, Вище Я, подвійність.

Вступ

На ринку психологічних послуг традиційною стала пропозиція «запрошувати в психотерапію» і попит на таку послугу аргументується тим, що «бути в психотерапії» – це трендова ознака успішного життя. Ми підтримуємо наміри колег, які відповідально пропонують психотерапію як професійну допомогу в саморозвитку клієнта, однак проти умисного культивування психотерапії як самоцілі, а не засобу. Особливої уваги заслуговує проблема духовних запитів, в якій психотерапевт будь-якої орієнтації повинен не сплутати вищі потреби клієнта із захисними мотивами у переживанні ним особистісної чи термінальної кризи або ж наслідків психотравматизації. Захисна мотивація клієнта часом видається за духовні прагнення, що, звісно, ним не усвідомлюється.

Духовні запити клієнта, як проблема психотерапевтичної практики найвиразніше описані в працях італійського психіатра, психолога та філософа R. Assagioli (1888-1974) – засновника психосинтезу. Він обґрунтував наукові підстави для застосування психосинтезу, обличивши практику психоаналізу, яку першим започаткував в Італії.

Психосинтез – це мультидисциплінарний науковий напрям, який у прикладному аспекті застосовується як метод психотерапії, інтегративного навчання, особистісного розвитку та самореалізації (Assagioli, 1974: 30). Психосинтез базується на власній філософсько-психологічній теорії особистості та її розвитку, яка визначає методологію ефективного вирішення широкого кола практичних завдань: від лікування психічних розладів та психосоматичних захворювань до розвитку творчих здібностей та реалізації духовних потреб. Це забезпечує широку сферу застосування психосинтезу, зокрема в практичній психології, медицині, педагогіці, а також у бізнесі, спорті та мистецтві. Серед особистісно-орієнтованих психотерапевтичних підходів психосинтез вирізняє можливість його самостійного застосування або самопсихосинтезу (Максименко, 2015).

В психотерапії передусім здійснюється особистісний психосинтез. Окрім вирішення психологічних проблем, цей вид допомоги спрямовує клієнта на самоактуалізацію. Однак R. Assagioli вважав, що самоактуалізація в тому смислі, в якому це поняття вживається у А. Maslow «не обов'язково включає духовний рівень». Вчений не радив одразу за особистісним психосинтезом впроваджувати техніки духовного психосинтезу без вивчення екзистенційної ситуації, в якій перебуває клієнт (Assagioli, 1974).

Попередньо ми дослідили теорію психосинтезу, а також його прикладне застосування у вищій та позашкільній освіті, медичній практиці та індивідуальній психотерапії дорослих (Кучеренко, 2018). Не дослідженою залишається проблема теоретичних узагальнень в спадщині R. Assagioli задля створення цілісного уявлення про екзистенційну ситуацію клієнта загалом. Тож у даній статті ми здійснили спробу вирішити це питання на основі архівних документів R. Assagioli, що були оприлюднені протягом останніх п'яти років Інститутом психосинтезу у Флоренції (Італія) та частково перекладені англійською з ініціативи K. Sørenthen.

Мета статті – презентувати та розширити наукові уявлення про екзистенційну ситуацію клієнта в психосинтезі. **Завдання:** 1) здійснити теоретичний аналіз й узагальнення змісту опублікованих праць, стенограм семінарів R. Assagioli як засновника психосинтезу та інтерв'ю з ним і його послідовниками; 2) виявити на основі проаналізованих матеріалів структуру екзистенційної ситуації клієнта та уточнити психологічний зміст цього поняття в контексті співвідношення теоретичних конструктів «свідоме Я – Вище Я»; 3) встановити методологічні засади провадження особистісного та духовного психосинтезу на основі вивчення екзистенційної ситуації клієнта; 4) проаналізувати неподвійне ставлення як ключову вимогу

до фахового застосування психосинтезу в структурі екзистенціальної ситуації безпосередньої роботи з клієнтом.

Методи дослідження

Для досягнення мети та реалізації завдань теоретико-методологічного дослідження нами було застосовано такі теоретичні методи: аналіз наукових джерел, аналіз продуктів комунікативної діяльності, узагальнення та синтез.

Результати та дискусії

Примітно, що у фундаментальній праці «Психосинтез. Принципи та техніки» R. Assagioli з перших сторінок визначає місце психосинтезу у тогочасній психології та психіатрії, насамперед, порівнюючи його з екзистенційною психотерапією. Вчений писав: «Ключова схожість – або, радше, ідентичність підходів – полягає в методології, а саме в методі, який можна визначити як «розпочати зсередини», тобто з «Я» індивіда, з його наявності. Це означає надавати центрального значення поняттю та досвіду ототожнення «себе» як особистості, що характерно також для уявлень Maslow та групи інших американських психологів і психотерапевтів, таких, як Allport, Goldstein, Fromm, Moustakas, Erikson та інших» (Assagioli, 1974: 4).

На перший погляд видається, що R. Assagioli закликає нас до надання центрального значення існуванню особистості як такої. Однак він трактував Я з позицій есенсеалізму, відстоюючи факт його існування як живої, трансцендентної, але не психічної реальності (Sørenthen, 2019). Тобто в психосинтезі Я не зводиться ні до особистості, ні до її біохімічної чи нервової основи (тілесності, темпераменту), ні до мотивації чи прояву внутрішнього потенціалу особистості, як наприклад, в теорії А. Маслоу (Маслоу, 2003). На цьому ми наголошуємо зі слів засновника психосинтезу, про що йтиметься далі. Однак, спершу ми уточнимо понятійний апарат, аби уникнути будь-яких непорозумінь.

У своїх працях R. Assagioli вживав слово «Я» з прописної літери на позначення трансцендентного центру людського буття, який існує як «жива реальність» на межі індивідуального та універсального (Assagioli, 2021: 20). На думку автора, воно є незбагненим у безпосередньому свідомому пізнанні та має неподільну суб'єкту природу, що здатна до еманации. Традиційно цей центр називають Вищим Я (Higher Self).

Іманентний прояв Вищого Я у формі психічного, його проєкцію в емпіричному вимірі, вчений радив позначати маленькою літерою («я») і називав свідомим Я (англ. «conscious self» або «I») або особистісним Я (англ. «personal self») чи Его (Assagioli, 1973). Попри це, R. Assagioli не дотримувався власних порад щодо «розміру літер» у написанні, про що свідчать наведені у цій статті цитати, у перекладі яких ми зберегли оригінальну редакцію.

Вище Я – те саме, що й Самість (Self), Трансперсональне Я (Transpersonal Self), Духовне Я (Spiritual Self), Душа (Soul). R. Assagioli вживав всі ці поняття в однаковому значенні та смислі. Цікаво, що вчений радив якнайменше вживати слово «душа» на позначення саме тієї трансцендентної реальності, яку мав на увазі (Assagioli, 1973). Певно, що засновник психосинтезу навмисно вживав різні назви на позначення одних і тих же понять задля уникнення обмежень в їх інтерпретації представниками різних психологічних шкіл. З його слів, особливої потреби в теоретичному абстрагуванні через чітку термінологію немає, а тому він закликав: «Будьте екзистенційними... Пам'ятайте, завжди починайте з екзистенційних фактів та досвіду, а вже потім з реакцій на них» (Assagioli, 2020).

Про які екзистенційні факти та досвід йдеться? R. Assagioli вважав, що «безпосереднє переживання «Я», переживання чистої *самосвідомості*, незалежного від будь-якого змісту поля свідомості чи ситуації, в якій індивід може перебувати, – це справжнє, «феноменологічне» переживання, внутрішня реальність, яку можна емпірично перевірити та довільно викликати за допомогою певних технік» (Assagioli, 1974: 5). Я є центром «чистої самосвідомості, [він перебуває] на особистісному рівні, позбавлений всього емпіричного та історичного змісту. Часто це і є першим кроком – виявити «Я», его, на відміну від різних складників особистості» (Assagioli & Crampton, 2018).

Отже, принципова відмінність психосинтезу від екзистенційно-гуманістичних напрямів полягає у тому, що Я – це неподільний суб'єкт, який має іманентну та трансцендентну природу. Я іманентно проєктується на рівень особистісної активності, але не зводиться до особистості чи її частин, як вважав А. Маслоу (Маслоу, 2003). Я трансцендентне цілісній особистості, так само як і окремим психічним формовиявам людського буття: емоціям та почуттям, мисленню, бажанням, соціальним ролям тощо. Логічно, що Я не тотожне ні тілу, ні тілесності.

R. Assagioli говорив: «...особистісне Я «егоцентричне», це усвідомлення себе без будь-якого розширення свідомості, без радості, любові та всіх інших властивостей Духовного Я. Особистісне «я» можна було б назвати «нейтральним», але його усвідомлення дає деяке почуття звільнення від звичних прихильностей та ототожнень. Воно є центром синтезу, оскільки пов'язує та урівнює всі психологічні елементи та функції... Але розрізнення (між особистісним та Вищим Я) не означає розділення. Особистісне «я» можна вважати відображенням проєкції духовного «Я». Між ними може виникнути зв'язок і особистісне «я» може піднятися до Самості, наблизитись до Неї і певної миті ототожнити себе з Нею. Ці відношення мають різні етапи. Перший – це розототожнення та об'єктивне спостереження за потоком психологічних елементів, які линуть та зникають у полі свідомості, неначе вчений, що спостерігає за природними явищами» (Assagioli & Crampton, 2018).

Принцип розототожнення R. Assagioli вважав основним в особистісному психосинтезі і сформулював його у таких положеннях: «Нами володіє те, з чим ми себе ототожнюємо. Ми можемо володіти і управляти усім тим, з чим ми себе розототожнили» (Assagioli, 1974: 111). Однак нам варто звернути увагу на його напрочуд важливе зауваження: «Але ж розототожнення – це психоаналіз. Направду, психоаналітики застосовують розототожнення, так його не називаючи. Коли Фройд чи психоаналітик намагається розчинити комплекс, що він робить практично? Він змушує пацієнта розототожнитись із цим комплексом. Спершу він спрямовує його у свідомість. Спочатку несвідоме ототожнення, потім свідоме ототожнення, а згодом розрядка комплексу, яка і є розототожненням. Отже, один і той самий факт може бути описаний різними термінами; однак це розототожнення» (Assagioli, 2020). R. Assagioli вважав, що розототожнення здійснюється без тривалого виявлення причин появи комплексу і пацієнту не обов'язково знати, що саме з ним (із комплексом) він розототожнюється. Цю техніку він метафорично називав потужною зброєю, кислотою, що розчиняє метал (Assagioli, 2020).

Якщо «розототожнення є психоаналізом», то що ж таке психосинтез з точки зору власне психоаналізу? В «Психологічному тлумачному словнику...» стверджується, що за З. Фройдом, психосинтез – це «автоматичний і неминучий процес віднайдення єдності і гармонізації психічного життя невротика як наслідок ефективної психоаналітичної терапії» (Шапар, 2019: 434).

Нами встановлено, що зовсім іншої думки був С. Jung, який розумів психосинтез як метод, а не результат психотерапії. Саме психосинтезом він міг назвати свій метод, який ми

сьогодні знаємо як аналітичну психологію. За С. Jung, психосинтез не стосується усвідомлення травматичного досвіду, а пов'язаний з цілеспрямованим розвитком особистості на основі трансцендентної функції. Така особистість матиме здатність реалізувати свої бажання та потяги, які були виявлені завдяки психоаналізу (Кучеренко, 2018). Принаймні про психосинтез К. Юнг писав З. Фройдю так: «Якщо існує психоаналіз, то має бути й психосинтез, який створює майбутнє, керуючись тими ж законами» (Freud & Jung, 1975: 293-294). Отже, психосинтез не відкидає, а доповнює завдання психоаналізу розвивальною метою. Саме тому аналітична робота і особистісний психосинтез загалом повинні завжди передувати духовному психосинтезу, тобто намірам встановити зв'язок з Вищим Я.

Однак R. Assagioli наголосив, що Вище Я (Самість) – це суб'єкт, а не психологічна функція, як вважав С. Jung. Тобто теоретичне розмежування особистості й суб'єкта в практичному аспекті полягає у розрізненні двох явищ: розотожнення свідомого Я зі змістом свідомості та духовних переживань, що викликані Вищим Я. Але мова не йде про безпосереднє переживання Вищого Я як мету: R. Assagioli не вдавався до таких крайніх методів як адепти східних духовних практик. Натомість він пропонував психотерапевту щоразу встановлювати «безпосередній контакт» з екзистенційною ситуацією клієнта, щоб той усвідомив названу вище різницю (Assagioli & Crampton, 2018).

Яким чином психотерапевт може забезпечити власний і клієнтський «контакт» з екзистенційною ситуацією? R. Assagioli умовно виділив три стадії співпраці учасників психотерапії: активну, каталітичну та стадію, на якій терапевт «поступається своїм місцем» задля Я клієнта, особливо на заключному етапі психосинтезу (Assagioli, 1974).

Але D. Whitmore вважає, що найбільшою проблемою є подвійність (поляризоване сприймання ситуації), оскільки саме вона притаманна обом учасникам терапевтичної співпраці. Фахівець зобов'язаний дослідити схильність до поляризації і усвідомити власну подвійність завдяки самопсихосинтезу та супервізії. Однак, психотерапевти, на думку D. Whitmore, часто осмислюють свій духовний досвід за «позитивними» наслідками застосування методу і необачно відкидають всі прикладені зусилля у подоланні невідворотних труднощів і страждань, особливо під час духовних криз, про що йтиметься далі. Цей практично орієнтований принцип в професійній самопідготовці психотерапевта R. Assagioli сформулював так: «Ніколи не буває «або/або», є лишень «і одне, й друге». Він застерігав, що у психосинтезі ми прагнемо до подолання подвійності, оскільки самореалізація – це спосіб життя, а не стан свідомості. Визнати власну подвійність вкрай важко, але саме у цьому і полягає названий спосіб життя. Зі слів R. Assagioli, «ніколи не буває чорного чи білого: все є відтінками сірого, а вже потім кольорами» (Ferrucci & Whitmore, 2020). Подвійність стає патологічною, коли у своїх очікуваннях від психосинтезу ми умисно відкидаємо страждання, уникаємо думок про невдачі та біль на тлі культивування цілісності, гармонії та безмежного щастя (Ferrucci & Whitmore, 2020).

Примітно також те, що R. Assagioli описав конкретні методичні етапи психосинтезу, окремо розрізняючи особистісні та духовні виміри екзистенційної ситуації клієнта, які психотерапевт зобов'язаний враховувати на всіх етапах. На основі розрізнення особистісних та духовних запитів, R. Assagioli говорив про дві групи клієнтів, до яких можна застосувати або особистісний або духовний психосинтез. Він не мав на увазі, що вони представлені послідовно.

Етапи психосинтезу відповідають таким завданням психотерапії: 1) глибоке самопізнання, усвідомлення клієнтом різних частин своєї особистості; 2) здійснення контролю над різними частинами особистості; 3) реалізація справжнього Я, осягнення або вибір

об'єднуючого центру; 4) власне психосинтез – формування або реконструкція особистості навколо обраного центру (Assagioli, 1974).

З одного боку R. Assagioli ніби й виніс духовний психосинтез за межі наукового пізнання, однак попередньо окреслив його у своїй фундаментальній статті «Духовний розвиток та психічні розлади». Зокрема, вчений виокремив чотири стадії духовного розвитку: 1) криза, що передує духовному пробудженню; 2) криза, обумовлена цим пробудженням; 3) реакції на духовне пробудження; 4) фази процесу трансформації особистості (Assagioli, 1974: 40–53). Під час цих стадій суб'єкт зазвичай ідентифікує духовні переживання як такі, що виходять за межі особистісного (персонального) досвіду як усталеної картини світу, на основі якої здійснюється рефлексія та інтерпретація пережитого (їх також називають трансперсональними переживаннями). Однак, R. Assagioli завважив, що в практиці психіатрії ознаки духовних криз межують з патопсихологічними симптомами і тому можуть помилково кваліфікуватись як психічні хвороби. Духовні кризи радше супроводжуються психічними розладами, але не тотожні їм (Assagioli, 1974).

Здійснивши порівняльний аналіз психосинтезу та екзистенційної психотерапії, R. Assagioli запропонував чітку структуру екзистенційної ситуації клієнта (пацієнта), яку радив дослідити на перших етапах психосинтезу: «Відправною точкою лікування є засвідчення унікальності екзистенційної ситуації кожного пацієнта, його проблем, які в ній відображені, та шляхів їх вирішення. Зазвичай воно включає психоаналітичну стадію. Потім здійснюється активізація прихованих і розвиток слабо виражених сторін особистості та функцій за допомогою відповідних технік. Після або під час цього має бути поставлена мета у досягненні гармонії та інтеграції всіх якостей та функцій індивіда в єдине ціле – у цьому полягає головне призначення психосинтезу» (Assagioli, 1974: 7).

Структура екзистенційної ситуації клієнта включає такі аспекти його життєвого досвіду:

1. Констатація факту існування свідомого Я у клієнта для початку роботи «зсередини», про що ми зазначили вище.
2. Орієнтація на постійний розвиток і зростання клієнта як актуалізацію його потенційних можливостей.
3. Усвідомлення клієнтом сенсу свого життя або його пошук.
4. Визнання цінностей, особливо етичних, естетичних, духовних, релігійних, на чому наголошував V. Frankl.
5. Врахування неминучості проблеми вибору та прийняття рішення, що спонукають клієнта бути відповідальним.
6. Необхідність у проясненні мотивації, яка зумовлює вибір клієнтом життєво важливих рішень.
7. Визнання глибини людського життя, що включає страждання та тривогу.
8. Орієнтація на майбутнє, що динамічно впливає на сьогодення клієнта.
9. Придавання волі головного значення в психотерапії як сутнісної функції Я та джерела усіх виборів і рішень клієнта; аналіз усіх вольових стадій та рівня розвитку волі загалом.
10. Усвідомлення самотності лише як тимчасового суб'єктивного стану, що чергується у клієнта з міжособистісною взаємодією завдяки ідентифікації, емпатії, взаєморозумінню та любові. Тобто самотність – це не вихідне й сутнісне явище у людському бутті, а перехідне.
11. Визнання та культивування позитивного, творчого та радісного досвіду, який людина переживає разом із трагічним та болісним. А. Maslow називав такий досвід піковими переживаннями (Assagioli, 1974).

Увінчує визнання унікальності досвіду кожного клієнта диференційний підхід до обрання та комбінування фахівцем різних технік. За R. Assagioli мова йде про «диференційний психосинтез» або «розробку нового методу для кожного клієнта» (Assagioli, 1974). Про це ще півстоліття тому вчений говорив: «Нам необхідно враховувати унікальність кожного випадку і не дотримуватись ніяких загальних правил. Насправді, це творчий аспект психотерапії. Варто, так би мовити, винайти новий метод для кожного пацієнта, тобто нову комбінацію та послідовність технік, які будуть відповідати унікальності особливої екзистенційної ситуації кожного пацієнта... Спершу я ставлю під сумнів наявні діагностичні рамки. Коли ми повісили ярлик, то нічого не досягли. Натомість, після лікування, у ретроспективі, можна було б щось сказати: тому не починаймо з діагнозу, але врешті *завершимо* ним... Усі штучні проблеми діагностики прибрані у безпосередньому контакті з екзистенційною ситуацією клієнта. У цьому сенсі психосинтез є більш революційним, аніж здається» (Assagioli & Crampton, 2018).

Отже, екзистенційна ситуація клієнта – це об'єднуючий центр психотерапевтичної взаємодії, який має динамічні структурні елементи, що включають мотиваційні, емоційно-вольові та когнітивні прояви цілісних переживань як клієнта, так і психотерапевта.

Ми однак стаємо у тому, що в психосинтезі R. Assagioli передбачав не вихідну структуру, а процес структурування екзистенційної ситуації обома учасниками психотерапії, оскільки у ній не тільки виявляється життєвий досвід клієнта (починаючи від запиту), але й постає питання про його суб'єктність, відповідальність, свободу, подвійність, пошук життєвого смислу тощо. Ці питання є наслідком синтетичного самопізнання клієнта, в якому психосинтетик постає як провідник на шляху від «відомого до невідомого», у чому має власний досвід. Таким чином, в психосинтезі утверджується Я клієнта як суб'єктний центр і рушій терапевтичних змін, що не тільки «видобуває» зміст несвідомого (як в психоаналізі), але й володіє волею, яка прикладається до емпіричного формовияву цього Я – цілісної особистості. Водночас психосинтез не оминає проблему духовної сутності клієнта, яка постає перед ним в трансперсональних переживаннях та під час духовних криз, коли об'єктом самопізнання та самозміни стає не особистість, а власне суб'єкт.

Висновки

На основі порівняльного аналізу, узагальнення наукових праць та документальних джерел встановлено, що екзистенційну ситуацію клієнта R. Assagioli описував в якості структурування його життєвого досвіду в процесі суб'єктно-орієнтованої психотерапевтичної співпраці. Саме екзистенційна ситуація та її поточна зміна визначає конкретну методологію психосинтезу через вибір найбільш доцільних технік та прийомів з урахуванням актуальних запитів клієнта. Спеціальна ж методологія психосинтезу презентована чотирма етапами (завданнями) психосинтезу і не залежить від запиту.

Взаємне структурування екзистенційної ситуації ініціюється психотерапевтом відповідально, цілісно й спонтанно. Процесуально ситуація не констатується за допомогою системи завчасно підготовлених запитань чи завдань, хоча такий варіант не відкидається. Насамперед, ситуація об'єктивується різними способами для свідомого Я клієнта, а не для терапевта, тому клієнту важливо вчасно отримати досвід розототожнення як вихідного переживання й навички в психосинтезі. При цьому психотерапевту доцільно облишити виключно дослідницькі завдання на аналітичному етапі і зауважити, що досвід клієнта постає оприявлено – «тут і зараз» внаслідок екзистенційної присутності терапевта, тобто його власного розототожнення.

Виявлено, що психотерапевту варто розвинути неподвійне ставлення до будь-якого досвіду клієнта. Саме особистісна неподвійність терапевта забезпечує зниження полярного бачення своєї ситуації клієнтом. Задіяність цього принципу в безпосередній діяльності є надскладним завданням самопсихосинтезу і супроводжується розчаруваннями й досягненнями та тлі розвитку волі. Основне завдання психосинтетика полягає у тому, щоб вчасно відстежити й подолати подвійність власну (іманентну) та світу загалом (трансцендентну). Без синтезу іманентних та трансцендентних вимірів у світобаченні фахівцю не варто займатись духовним, ба навіть особистісним психосинтезом.

Вказана R. Assagioli наступність в етапах психосинтезу (його спеціальна методологія) дає підстави висувати, що вона описує завдання психотерапії щодо зміни екзистенційних ситуацій клієнта, які відображені в його свідомості як можливість змінити власну особистість. Саме особистість стає в психотерапії емпіричним об'єктом самозміни клієнта. За таких умов клієнти не прагнуть пізнати чи пережити зв'язок (синтез) між свідомим Я та Вищим Я, оскільки на це немає досвідних підстав. Натомість екзистенційні ситуації, в яких виникає цей зв'язок спонтанно чи цілеспрямовано передбачають настання послідовних духовних криз або ж включають короткотривалі духовні переживання. За таких умов духовний психосинтез в будь-якому випадку має спиратись на особистісний. Отже, особистісний та духовний психосинтез – це взаємно обумовлені процеси, які варто гармонізувати як синтез особистісного та духовного в екзистенції людини (human being).

В екзистенційній ситуації клієнта R. Assagioli розглядав синтез як фундаментальну властивість його Я. Синтез стосується принаймні трьох основних напрямів: гармонізації свідомого та несвідомого, взаємодії окремих частин особистості (субособистостей) та розвитку недостатньо розвинених психічних функцій. При цьому синтез особистісного та духовного R. Assagioli означив як окремий напрям досліджень у двох аспектах: низхідному (від Вищого Я до свідомого Я) та висхідному (навіпаки). Однак це питання виходить за межі мети даної статті і радше вимагає іншого теоретико-методологічного дослідження.

У подальших науково-психологічних дослідженнях планується теоретично та емпірично перевірити зв'язок концептуальних засад та прикладних можливостей психосинтезу з розвитком лімінальності у дорослих в період термінальних та екзистенційних криз, які загострюються в умовах суспільно значущих змін, зокрема в умовах війни. Автори припускають, що лімінальність розвивається як психічна властивість суб'єкта самопізнання та самозміни доволіно входити у рефлексивний стан свідомості, який він переживає як розототожнення з домінуючими ідентифікаціями своєї особистості, що мають крайній рівень свого формовиявлення і потребують переходу в інший, ще не сформований стан прояву в актуальній чи бажаній активності.

Література

1. Кучеренко, Є. (2018). *Психосинтез: теорія і практика психотерапії : навчально-методичний посібник*. Вінниця : ТОВ «ТВОРИ».
2. Максименко, К. (2015). Сопоставительный анализ личностно-ориентированных психотерапевтических подходов. *Проблеми сучасної психології*, 29, 397–409.
3. Маслоу, А. (1999). *Новые рубежи человеческой природы*. (Г. Балл & А. Попогребский перекл. з англ.). Москва : Смысл. Режим доступа: <http://psylib.org.ua/books/masla03/txt11.htm>
4. Шапар, В.Б. (Ред.). (2009). *Психологічний тлумачний словник найсучасніших термінів*. Харків : Прапор.
5. *A Conversation about Subpersonalities with Assagioli* (2020). (G. Symons, Trans.). Режим доступа: <https://kennethsorensen.dk/en/a-conversation-about-subpersonalities-with-assagioli>

6. Assagioli, R. (1974). *Psychosynthesis. A Manual of Principles and Techniques* (A Collection of Basic Writings) (An Esalen Book). New York : Viking Compass Edition.
7. Assagioli, R. (2021). *Psychosynthesis and Parapsychology*. In K. Sørenthen (Ed.). Kentaur Publishing.
8. Assagioli, R. (2022). *Subpersonalities. A collection of articles*. In K. Sørenthen (Ed.). Kentaur Publishing.
9. *Dialogue with Assagioli, by Marta Crampton*. (2018). Режим доступу: <https://kennethsorensen.dk/en/dialogue-with-assagioli>.
10. Freud, S., & Jung, C.G. (1975). Correspondance. (T. 1, 1906–1909), *Traduit par R. Fivaz-Silbermann*. Paris : NRF Gallimard.
11. *Problems are not solved they are forgotten, by Piero Ferrucci and Diana Whitmore*. (2020). Режим доступу: <https://kennethsorensen.dk/en/problems-are-not-solved-they-are-forgotten>
12. *Psychosynthesis training with Assagioli*. (2020). (G. Symons, Trans.). Режим доступу: <https://kennethsorensen.dk/en/psychosynthesis-training-with-assagioli>
13. Sørenthen, K. (2019). *The Seven Types: Psychosynthesis Typology; Discover Your Five Dominant Types*. Kentaur Publishing.
14. *The Rebirth of the Soul, interview with Roberto Assagioli, by Stuart Miller, August 1973*. (2017). Режим доступу: <https://kennethsorensen.dk/en/the-rebirth-of-the-soul-interview-with-roberto-assagioli>

References

1. Kucherenko, Ye. (2018). *Psykhosyntezi: teoriia i praktyka psykhoterapii : navchalno-metodychnyi posibnyk [Psychosynthesis: the theory and practice of Psychotherapy]*. Vinnytsia : TOV «TVORY» [in Ukrainian].
2. Maksymenko, K. (2015). Sopostavitelnyj analiz lichnostno-orientirovannyh psihoterapevticheskikh podhodov [The comparative analysis of personality-oriented psychotherapeutic approaches]. *Problemy suchasnoi psykholohii – The Problems of Modern Psychology*, 29, 397–409 [in Russian].
3. Maslou, A. (1999). *Novye rubezhi chelovecheskoj prirody [The Farthest Reaches of Human Nature]*. (H. Ball & A. Popogrebskyi, Trans.). Moscow : Eksmo. Retrieved from <http://psylib.org.ua/books/masla03/txt11.htm> [in Russian].
4. Shapar, V.B. (Ed.). (2009). *Psykholohichniy tlumachnyi slovnyk naisuchasnishykh terminiv [Psychological explanatory dictionary of the most modern terms]*. Kharkiv : Prapor [in Ukrainian].
5. *A Conversation about Subpersonalities with Assagioli* (2020). (G. Symons, Trans.). Retrieved from <https://kennethsorensen.dk/en/a-conversation-about-subpersonalities-with-assagioli>
6. Assagioli, R. (1974). *Psychosynthesis. A Manual of Principles and Techniques* (A Collection of Basic Writings) (An Esalen Book). New York : Viking Compass Edition.
7. Assagioli, R. (2021). *Psychosynthesis and Parapsychology*. In K. Sørenthen (Ed.). Kentaur Publishing.
8. Assagioli, R. (2022). *Subpersonalities. A collection of articles*. In K. Sørenthen (Ed.). Kentaur Publishing.
9. *Dialogue with Assagioli, by Marta Crampton*. (2018). Retrieved from <https://kennethsorensen.dk/en/dialogue-with-assagioli>
10. Freud, S., & Jung, C.G. (1975). Correspondance. (T. 1, 1906–1909), *Traduit par R. Fivaz-Silbermann*. Paris : NRF Gallimard.
11. *Problems are not solved they are forgotten, by Piero Ferrucci and Diana Whitmore*. (2020). Retrieved from <https://kennethsorensen.dk/en/problems-are-not-solved-they-are-forgotten>
12. *Psychosynthesis training with Assagioli*. (2020). (G. Symons, Trans.). Retrieved from <https://kennethsorensen.dk/en/psychosynthesis-training-with-assagioli>
13. Sørenthen, K. (2019). *The Seven Types: Psychosynthesis Typology; Discover Your Five Dominant Types*. Kentaur Publishing.
14. *The Rebirth of the Soul, interview with Roberto Assagioli, by Stuart Miller, August 1973*. (2017). Retrieved from <https://kennethsorensen.dk/en/the-rebirth-of-the-soul-interview-with-roberto-assagioli>

THE CLIENT'S EXISTENTIAL SITUATION AS A FOUNDATION IN THE CONDUCT OF PSYCHOSYNTHESIS

Yehor Kucherenko

**PhD in Psychology, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Psychology**
Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav
30, Sukhomlinsky str., Pereiaslav, Ukraine, 08408
yehor@kucherenko.in.ua, <https://orcid.org/0000-0002-7462-0638>

Halyna Khomych

**PhD in Psychology, Professor,
Head of the Department of Psychology**
Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav
30, Sukhomlinsky str., Pereiaslav, Ukraine, 08408
ghpsua@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-8748-8165>

Abstract

The article carries out a theoretical and methodological study of the problem of the client's existential situation in the practice of psychosynthesis. It was established that the client's existential situation is presented in psychosynthesis as a process of structuring their life experience as a result of subject-oriented psychotherapeutic cooperation. According to eleven criteria, the authors propose content components of the existential situation, which are revealed and changed in the process of psychotherapy. It is emphasized that the beginning of psychosynthesis is based on the client's orientation to their conscious self, the existence of which appears due to disidentification with any content of consciousness. Special importance is attached to the synthetic function of the conscious self as a projection of the Higher Self. The problem of the client's spiritual requests in general and self-realization in particular is described by the concept of the Higher Self. It is noted that in the practice of psychosynthesis, the work of a specialist requires systematic self-psychosynthesis. The psychological meaning of the phenomenon of duality has been specified as the main subjective factor that blocks the cooperation of both the participants in psychotherapy. Instead, the specialist is encouraged to develop a non-dual attitude as a primarily personal, not just a professional, quality. It has been established that the special methodology of psychosynthesis is represented by its four stages that correspond to the tasks of psychotherapy. Changing the client's existential situations is presented in the client's mind as an opportunity to change one's own personality, which is based on disidentification and involves two levels of psychosynthesis, that is personal and spiritual ones. Spiritual psychosynthesis is conducted on the basis of studying the client's spiritual experiences, taking into account the crisis stages of their spiritual development and only after he has achieved personal psychosynthesis. It has been established that in the specific methodology of both levels of psychosynthesis, the psychotherapist should rely on the choice of the most appropriate techniques and methods, taking into account the client's actual requests. This choice is organically included in the existential situation of direct work with the client "here and now".

Keywords: existential situation, personal psychosynthesis, spiritual psychosynthesis, disidentification, conscious self, Higher Self, duality.

Подано 02.09.2022

Рекомендовано до друку 12.09.2022